

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความยากจนของชาวนาเป็นปัญหาสำคัญที่รัฐบาลและนักวิชาการสาขาต่าง ๆ ได้พยายามหาทางแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เนื่องจากชาวนาเป็นประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ มีจำนวนถึงร้อยละ 80 ของประชากรทั้งหมด และข้าวซึ่งเป็นพืชผลที่ชาวนาผลิตนั้นก็ เป็นพืชเศรษฐกิจที่มีความสำคัญมากเพราะใช้บริโภคภายในประเทศ และยังส่งขายเป็นสินค้าออก นำเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศปีละนับพัน ๆ ล้านบาท แตรายได้ของชาวนาในปี 2518 ซึ่งจัดอยู่ในผู้ทำงานเกษตรในชนบทเพียงปีละ 3,149.00 บาทต่อคน ในขณะที่รายได้ของผู้ทำงานนอกเกษตรมีถึง 28,921.00 บาทต่อคน ต่างกันถึง 9.2 เท่า เมื่อพิจารณาเนื้อที่ด้านนาทั้งประเทศมีจำนวน 54,831,000 ไร่ จากจำนวนเนื้อที่ทั้งประเทศ 321,250,000 ไร่ มีการผลิตข้าวและส่งขายเป็นสินค้าออกดังนี้

ตารางที่ 1 ข้าว : เนื้อที่เพาะปลูก จำนวนผลผลิตและมูลค่าผลผลิตตามราคาทั้งเกษตรกรขายได้ พ.ศ. 2515 - 2518

ปีเพาะปลูก พ.ศ.	เนื้อที่ที่ครอง 1,000 ไร่	จำนวนผลผลิต 1,000 ตัน	มูลค่าของผลผลิต ล้านบาท
2515	50,728	13,744	10,594.0
2516	54,831	12,413	16,247.1
2517	54,831	14,898	29,178.0
2518	54,831	13,386	28,035.3

ที่มา : กองเศรษฐกิจการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จากตารางข้างบนนี้จะเห็นได้ว่า มูลค่าของผลผลิตของชาวนานั้นเพิ่มขึ้นเสมอในระยะ 4 ปี อัตราเพิ่มขึ้นถึง 3 เท่าโดยประมาณ แต่มูลค่าที่เพิ่มขึ้นไม่ได้ตกเป็นรายได้ของชาวนาเลย สภาพความยากจนของประชากรรูปร่างรายได้จำนวนมากให้แก่รัฐ จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการพิจารณาหาทางแก้ไข

ความยากจนของชาวนาไทยนั้น อาจจะมาจกสภาพภายในของสังคม ชาวนาเองที่มีลักษณะ "เศรษฐกิจเพื่อเลี้ยงตัว" (self-sufficing-economy) กล่าวคือ กำเนินชีวิตของตัวเองภายในชุมชนของตัวเอง เนื่องจากมีการศึกษาน้อย วิธีการคิดเป็นแบบดั้งเดิม อาศัยแค่แรงงานคนและแรงงานสัตว์ ไม่นิยมใช้เทคนิคใหม่ ๆ และเครื่องจักรช่วยทุ่นแรง และยังพึ่งธรรมชาติเป็นหลักส่วนใหญ่ ผลผลิตจึงมีคงเดิมหรือลดน้อยลงเมื่อสภาพดินฟ้าอากาศทวีปรีศ นอกจากนี้สภาพเศรษฐกิจของชาวนายังไม่เคยก้าวเข้าสู่สภาพ "การค้ามาค้าขาย" ทั้งที่เป็นผู้ผลิตและผู้ขายโดยตรง เมื่อพ่อค้ามาติดต่อซื้อขายในราคาต่ำพอควรเป็นอยู่กำหนด ชาวนาก็มักจะขายให้โดยไม่สามารถจะซื้อราคาข้าวของของตลาด โดยเฉพาะเมื่อมีความจำเป็นในการครองชีพ หรือถูกเร่งรัดให้ชำระหนี้ โดยไม่สนใจว่าราคาซื้อต่ำกว่าราคาขายไปมากน้อยเพียงใด หรือตนควรจะไถ่ราคาในระดัใด เพราะเหตุที่ชาวนาไม่เคยเป็นผู้ขายที่มีประสิทธิภาพ และมีอำนาจต่อรองเท่าเทียมกับผู้ซื้อ ทำให้เกิดความเห็นเกี่ยวกับสภาพความยากจนของชาวนาว่า พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กดราคาข้าว ทำให้เกษตรกรไร้อันควรจะได้แก่ชาวนานั้นไปของพ่อค้าเสียหมด จึงสมควรที่จะสกัดพ่อค้าคนกลางออกไป ให้ชาวนาขายข้าวให้กับผู้บริโภคโดยตรง แต่ความจริงแล้ว ความยากจนของชาวนาหาได้ขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ถูกพ่อค้าขูดจึงไปอย่างเคียวไม่ นโยบายตรึงราคาข้าวเพื่อผู้บริโภคเป็นผลกระทบโดยตรง ต่อราคาในการขายข้าวเปลือกของชาวนา นโยบายจำกัดโควตาส่งออกของประเทศ การสำรองข้าวไว้บริโภคภายในประเทศ การเก็บค่าพรีเมียมในการส่งข้าวไปขายต่างประเทศ ก็ล้วนมีผลกระทบมาถึงชาวนาโดยผ่านจากพ่อค้ามาทั้งสิ้น จึงน่าพิจารณาว่า สมควรจะได้รับเขาของพ่อค้าคนกลาง ในสังคมชาวนาไทยในขณะพอกไปโดยสิ้นเชิงหรือไม่ เนื่องจากพ่อค้ามีที่ทำหน้าที่เพียงผู้ซื้อสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่ส่วนมากยังเป็นเสถียรทางเศรษฐกิจที่เน้นแหล่งใหญ่เงิน ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพของชาวนา และในขณะนั้นเราก็คงยังไม่สามารถจะหาองค์กรใด ๆ ของรัฐที่มีเงินทุนมากพอที่จะทำหน้าที่ทั้งผู้ซื้อและผู้ใหญ่เงินลงทุนแก่ชาวนาแทนพ่อค้าคนกลางได้ แม้รัฐจะส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร

ให้ขุมชนในชนบท ให้ทำหน้าที่แทนพ่อค้าคนกลาง เพื่อจะจัดสรรกำไร ในการค้าให้ชาวบ้านมากที่สุด แต่การที่สหกรณ์มีเงินทุนจำกัด ชาวบ้านมีความรู้ความสนใจในการสหกรณ์น้อยหรือไม่รู้เลย สหกรณ์จึงยังไม่สามารถเข้ามาแทนที่พ่อค้าคนกลางได้

นอกจากนี้ ลักษณะการค้าขายทางสังคมตะวันออก ยังคงอยู่ในรูปแบบของความนิยมค้าขาย กับผู้สนิทสนมคุ้นเคย มีความสัมพันธ์กันในกานสังคมและวัฒนธรรมนอกเหนือไปจากด้านเศรษฐกิจ ทั้ง ๆ ที่ได้เปลี่ยนจากระบบแลกเปลี่ยนสินค้า (barter) มาเป็นระบบค้าขายแล้วก็ตาม จึงนำศึกษา ทรรศนะเท็จจริงว่า ชาวบ้านในสังคมชนบทไทยนี้มีทัศนคติต่อพ่อค้าคนกลางในลักษณะใด และมีความรู้สึก ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างไร ทั้งนี้เชื่อจะช่วยให้เรามองปัญหาที่กว้างขวางขึ้น เพราะ ชาวบ้านเป็นผู้เผชิญกับปัญหาโดยตรง และอาจทำให้การหาแนวทางแก้ไขได้ตรงความมุ่งหมาย ในการที่จะแก้ไขสถานการณ์ความยากจนของชาวบ้าน จัดตั้งความเสียเปรียบในการค้ากับพ่อค้าคนกลาง ตลอดจนส่งเสริมองค์การสหกรณ์ ให้เป็นเครื่องมือในกานเศรษฐกิจของชาวบ้านต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพโดยทั่วไปของเกษตรกรในตำบลบางแพ
2. เพื่อศึกษาสภาพของพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตร ตลอดจนบทบาทที่พึงก่อ

เกษตรกร

3. เพื่อศึกษาเงื่อนไขและมูลเหตุจูงใจ ที่เกษตรกรในตำบลบางแพมีการดำเนินธุรกิจ ทั้งในด้านการมีสินค้าและการค้ากับพ่อค้าคนกลาง หรือสหกรณ์การเกษตร
4. เพื่อทราบทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตร ตลอดจน เปรียบเทียบความนิยมของเกษตรกรด้วย
5. เพื่อทราบแนวทางและเงื่อนไขในการที่สหกรณ์การเกษตรจะเข้ามาแทนที่พ่อค้าคนกลาง

ประโยชน์ของการวิจัย

1. จะได้ทราบถึงความสำคัญของพ่อค้าคนกลาง ที่มีต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของ เกษตรกรในชนบท
2. จะได้ทราบว่าเกษตรกรได้รับความเดือดร้อนหรือไม่เพียงใดในการค้ากับพ่อค้าคนกลาง

อย่างไร จะแก้ไขด้วยวิธีไหน

3. จะเป็นแนวทางแก้ไขข้อบกพร่อง ในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร เพื่อส่งเสริมความนิยมของ เกษตรกรต่อสหกรณ์การเกษตรให้มากขึ้น

สมมุติฐาน

ในการวิจัยนี้ได้ตั้งสมมุติฐานไว้ว่า "เกษตรกรมีทัศนคติในด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อหอการค้ากลางดีกว่าสหกรณ์การเกษตร"

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยเรื่องนี้ จะศึกษาเฉพาะกรณีโดยได้เกษตรกรในตำบลบางแพ อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นประชากร และการวัดทัศนคติมีทั้งการวัดทัศนคติต่อหอการค้ากลาง และสหกรณ์การเกษตรที่ละความ ก็มีกรเปรียบเทียบทั้งสองความเวลาดูด้วยกัน เพื่อแสดงให้เห็นว่าเกษตรกรมีทัศนคติที่หอการค้าใหม่ หรือว่ามีทัศนคติที่หอทั้งสองความ จะมีข้อถ้อยใดมากกว่ากัน ในด้านหอการค้ากลาง จะวิจัยเฉพาะหอการค้าที่เข้ามาทำการค้ากับ เกษตรกรในตำบลบางแพ โดยจะเน้นหอการค้ากลางที่มีความสัมพันธ์ ในทางสังคมกับเกษตรกร มากกว่าหอการค้าที่มีความสัมพันธ์เฉพาะทางเศรษฐกิจเท่านั้น ส่วนสหกรณ์การเกษตรจะศึกษาเฉพาะสหกรณ์ของอำเภอบางแพ ในด้านการดำเนินงานและแนวทางที่ต่อเกษตรกร ในตำบลบางแพเท่านั้น

เนื่องจากการศึกษาต้องการทราบทัศนคติของเกษตรกรในปัจจุบันขณะที่ทำการวิจัย จึงไม่มีการเปรียบเทียบรายได้ของเกษตรกร ก่อนการเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ ทั้งและเกี่ยวกับรายได้เฉลี่ยและรายจ่าย จึงเป็นรายได้อัตนการสำหามปี 2520 ถือเป็นรายได้ของปี 2519 โดยเฉพาะ

คำจำกัดความ

ทัศนคติ

หมายถึงความคิด เห็นและความรู้สึกที่เกษตรกรในตำบลบางแพ มีต่อหอการค้ากลางและสหกรณ์การเกษตรในอำเภอหรือตำบลบางแพ จังหวัดราชบุรี ในด้านเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรม

<p>เกษตรกร</p> <p>พ่อค้าคนกลาง</p>	<p>หมายถึง เกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือกมา โดยสุ่มตัวอย่าง จากเกษตรกรจำนวน 1,431 ครัวเรือน ในตำบลบางแพ หมายถึงผู้ประกอบการค้าข้าว ถั่วเขียวและหนูกุ้ง เกษตรกร ในตำบลบางแพ ซึ่งอาจเป็นพ่อค้าในหมู่บ้าน ในตำบล ในอำเภอและจังหวัดราชบุรี รวมทั้งผู้ประกอบการอาชีพอื่นี่ ลักษณะ เป็นนายหน้าค้าขาย</p>
<p>สหกรณ์การเกษตร</p>	<p>หมายถึง การรวมตัวของ เกษตรกร ในตำบลหรืออำเภอ บางแพ เป็นกลุ่มที่ถูกตั้ง ในการจดทะเบียนตามกฎหมาย มีวัตถุประสงค์ในการช่วยเกษตรกรในด้านต่าง ๆ</p>

วิธีการวิจัยและอุปกรณ์

ประชากรและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เกษตรกรของตำบลบางแพ อำเภอ—บางแพ จังหวัดราชบุรี ซึ่งมีทั้งหมด 1,431 ครัวเรือน ผู้วิจัยได้คัดเลือกครัวเรือนเกษตรกร จำนวน 143 ครัวเรือน จากหมู่บ้านต่าง ๆ จำนวน 11 หมู่บ้านของตำบล ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบจำแนกประเภท stratified sampling โดยการแบ่งประชากรออกเป็น 11 กลุ่ม ตามจำนวนหมู่บ้าน และเลือกเกษตรกรจากแต่ละกลุ่มมาประมาณร้อยละ 10 โดยสุ่มจากทะเบียนที่อำเภอบางแพ ด้วยการเริ่มจากบ้านที่ 1 แล้วเว้น 9 บ้าน จนครบจำนวนกลุ่มตัวอย่างดังนี้

<u>หมู่บ้าน</u>	<u>จำนวนประชากร</u>	<u>จำนวนกลุ่มตัวอย่าง</u>
หมู่ที่ 1	135	13
หมู่ที่ 2	57	6
หมู่ที่ 3	168	17
หมู่ที่ 4	188	19
หมู่ที่ 5	335	33
หมู่ที่ 6	78	8

ฉบับที่ 7	93	9
ฉบับที่ 8	59	6
ฉบับที่ 9	103	10
ฉบับที่ 10	127	13
ฉบับที่ 11	88	9
รวม	1,431	143

ในจำนวนแบบสอบถาม 143 ฉบับที่ได้เป็นเครื่องมือทดสอบกลุ่มประชากรนั้น
ปรากฏว่ามีที่ไม่สมบูรณ์ของคำตอบออกจำนวน 8 ฉบับ จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้ไปการวิจัยจึงเหลือ
เพียง 135 คนไว้เท่านั้น

อุปกรณ์ที่ได้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของเกษตรกร ตอนที่ 2 เป็นข้อมูลในความสัมพันธ์และทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าคนกลางและมีต่อสหกรณ์การเกษตร ตอนที่ 3 เป็นการเปรียบเทียบความนิยมของเกษตรกร ต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตร
2. การสังเกตการณ์และมีส่วนร่วมด้วย (participant observation) โดยการเข้าไปศึกษาสภาพทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้านและสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ key informant เช่น ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้ากลุ่มเกษตรกร ครูใหญ่ของโรงเรียนประจำตำบล และเจ้าหน้าที่สหกรณ์การเกษตร เป็นต้น โดยเข้าไปสังเกตการณ์อาทิตย์ละ 1 ครั้ง เริ่มตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2520 ถึงเดือนตุลาคม 2520 เพื่อให้ทราบถึงสภาพพื้นฐานและความเป็นอยู่โดยทั่วไปของเกษตรกรในตำบลบางแพ เป็นการศึกษารวบรวมข้อมูลเชิงพรรณนา

การรวบรวมข้อมูล

เมื่อได้ศึกษาสภาพพื้นฐานและสภาพทั่ว ๆ ไปของหมู่บ้านทั้ง 11 หมู่บ้านของตำบลบางแพแล้ว ได้เริ่มการวิจัยภาคสนามในเดือนตุลาคม 2520 โดยนำแบบสอบถามไปสัมภาษณ์เกษตรกร ผู้ที่ได้คัดเลือกไว้เป็นกลุ่มประชากรตัวอย่าง โดยมีนิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เป็นผู้ช่วยจำนวน 6 คน ใช้เวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 15 วัน ได้ข้อมูลจากการสอบถามทั้งหมด 143 ฉบับ เมื่อคัดฉบับที่ไม่สมบูรณ์ออกแล้ว คงเหลือข้อมูลสำหรับการวิจัย 135 ฉบับ ได้ใช้วิธีประมวลผลด้วยเครื่องจักร โดยทำตามขั้นตอนของการประมวลผลดังนี้

1. บรรณาธิกรงข้อมูล editing
2. ลงรหัส coding
3. transcribe ข้อมูลที่ลงรหัสแล้วลงใน transcribed sheet
4. นำ transcribed sheet ไปเจาะบัตร computer
5. นำบัตร computer ไปเข้าเครื่อง computer เพื่อทำการวิเคราะห์ในรูปแบบ SPSS เพื่อแสดงตารางความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของข้อมูลในภาคที่ 1 และ 2 ของแบบสอบถาม โดยแสดงในรูปของ percentage เพื่อนำมาเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย และนำค่าคำนวณโดยใช้สูตรสถิติ t - test เพื่อแสดงผลการเปรียบเทียบทัศนคติ ที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตร

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์องค์ประกอบทางด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจและด้านสังคมวิทยาเพื่ออาจนำไปเป็นปัจจัยที่แสดงว่า มีอิทธิพลต่อการที่เกษตรกรมีความสัมพันธ์และทัศนคติต่อพ่อค้าคนกลางและสหกรณ์การเกษตรในลักษณะนั้น ๆ โดยการบรรยายและแสดง ตารางประกอบจากข้อมูลที่รวบรวมมา

2. ในการวัดทัศนคติของ เกษตรกร เฉพาะด้าน คือ ทัศนคติที่มีต่อพ่อค้าคนกลาง กับทัศนคติที่มีต่อสหกรณ์การเกษตรนั้น ได้ทำการวัดโดยวิธีวัดทัศนคติแบบพื้นฐาน ด้วยการใช้คะแนนในอัตราส่วนร้อย โดยกำหนดให้คะแนนสำหรับการปฏิเสธหรือการมีทัศนคติที่ไม่ดีนั้น เป็น 0 และคะแนนสำหรับการยอมรับหรือมีทัศนคติในค่านักเป็น 1 เมื่อรวมคะแนนของกลุ่มที่อยู่อยู่ในแต่ละข้อแล้วคะแนนในค่านักสูงกว่า ก็จะเป็นการแสดงทัศนคติของ เกษตรกรในค่านักนั้น ๆ ต่อพ่อค้าคนกลางหรือสหกรณ์การเกษตร

3. วิเคราะห์ข้อมูลในด้านเปรียบเทียบทัศนคติของ เกษตรกร จากคะแนนมาตราส่วนประมาณค่าที่มี Likert rating scale ซึ่งใช้เป็นรูปแบบสอบถามในภาคที่ 3

โดยใช้สูตรสถิติ t - test ในการคำนวณและการทดสอบสมมุติฐาน ด้วยระดับนัยสำคัญ $\alpha = .05$ โดยมีขั้นตอนการทดสอบสมมุติฐานดังนี้

1. ตั้งสมมุติฐานและสมมุติฐานแย้ง
2. กำหนดค่าระดับนัยสำคัญ α
3. สถิติที่ใช้ทดสอบ

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{S_p \sqrt{\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2}}}$$

และ $S_p = \sqrt{\frac{(n_1 - 1) s_1^2 + (n_2 - 1) s_2^2}{n_1 + n_2 - 2}}$

4. กำหนดขอบเขตแห่งนัยสำคัญ
5. เปรียบเทียบและสรุปผล

แนวความคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การใช้ทัศนคติเป็นเครื่องแสดงถึงพฤติกรรม และความสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด เป็นความคิดที่นักสังคมวิทยาได้ค้นคว้ามานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากการศึกษาจำกัดความของคำว่าทัศนคติไว้ต่าง ๆ กันหลายประการ เช่น ทัศนคติคือสภาวะประกอบชนิดหนึ่ง ในความรู้สึกและความนึกคิดของบุคคล เป็นสิ่งซึ่งมุ่งใจหรือโน้มน้าวให้บุคคลกระทำ หรือมีพฤติกรรมต่อสภาพแวดล้อมบางประการของตัว ทัศนคติเป็นการชี้บอกทิศทางแสดงออกของบุคคลที่จะกระทำต่อสิ่งของบุคคล หรือสถานการณ์ ทัศนคติจึงมีความสำคัญในการมีปฏิริยาตอบโต้กับสิ่งต่าง ๆ กัน กล่าว หากบุคคลจะกระทำหรือแสดงอะไรย่อมกระทำไปทางทัศนคติที่เขามีต่อสิ่งนั้น ดังนั้น ทัศนคติจึงมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์

¹Secord, Paul F. and Backman, Carl W. Social Psychology (Mcgrawhill Book co., 1914) p. 100

ทางสังคม ๑ หรือ การมีทัศนคติจะเป็นการแสดงให้รู้ล่วงหน้าว่า ปฏิกริยานั้นเป็นไปในทางบวก และชอบ หรือชอบและไม่ชอบ หรือเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ไม่ว่าจะมากหรือน้อย สิ่งที่เขา มาเกี่ยวข้องกับตัวบุคคลนั้น ๒ และสภาพแวดล้อมในสังคมก่อให้เกิดทัศนคติแก่บุคคลอื่น

ทัศนคตินั้นประกอบไปด้วยองค์ประกอบ ๓ ชนิดคือ

1. องค์ประกอบทางความคิด (cognitive component) เป็นความเชื่อหรือ หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจเป็นไปในทางดีและไม่ดี องค์ประกอบนี้เป็น ค่านิยมที่เราได้กำหนดมาคร่าว ๆ ว่าเป็นสำคัญ

2. องค์ประกอบทางความรู้สึกหรืออารมณ์ (feeling or affection component) เป็นความรู้สึกเกี่ยวกับความเชื่อถือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะแสดงออกโดยชัดเจน ทำทาง เมื่อคิดหรือพูดถึงสิ่งนั้น

3. องค์ประกอบทางแนวโน้มของการกระทำหรือพฤติกรรม (action tendency or behavioral component) คือแนวทางการปฏิบัติเพื่อแสดงอย่างสอดคล้องกับความเชื่อและ ความรู้สึก โดยจะเป็นการกำหนดไว้ว่า เมื่อปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ จะปฏิบัติอย่างไร บางครั้งก็อาจเป็นการ ปฏิบัติของบุคคลในขณะนั้นก็ได้ ๓

ทัศนคตินี้มีความสำคัญมาก เพราะจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่กระทำอยู่ ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดความมุ่งหวัง บรรทัดฐานหรือเป้าหมายในชีวิตก็ตาม ทัศนคติจะเป็นตัวกระตุ้นให้ชอบหรือไม่ชอบสิ่งหนึ่งสิ่งใด และจะเป็นตัวกำหนดความบุคคลนั้น ๆ จะชอบสิ่งใด

-
1. นีพอน คัมเบอร์ส, "การศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับทัศนคติของคนไทยบางกลุ่มที่มีต่อทหารอเมริกันที่มาประจำในประเทศไทย" เอกสารวิจัย สำนักงานเสกวิวิจัยแห่งชาติ (โรเนียว) 2511
 2. Halsey, William D. and others Attitude and Attitude measurement "Collier's Encyclopedia" 1965 Vol 3, p. 240
 3. Fredman, Jonathan L., Carlsmith, J. Merrill and O. Sers, David. Social Psychology. (Englewood Cliffs : Prentice - Hall, 1970) p 246 - 47

มากกว่าสิ่งใด เมื่อทัศนคติมีองค์ประกอบถึง 3 ชนิดดังกล่าวแล้ว ก็มีผู้สนใจที่จะทำการวัดทัศนคติ เพื่อจะทราบแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ว่า จะมีทัศนคติในทางดีหรือไม่ดี ทัศนคตินั้นอาจวัดได้โดยทางอ้อมโดยการแสดงออกของความคิดเห็น แม้ว่าความคิดเห็นทั้งหมดจะไม่ใช่เป็นอิสระที่ออกมาจากทัศนคติก็ตาม วิธีสามัญที่สุกสำหรับทำการวัดทัศนคติคือการตั้งคำถามให้ตอบรับหรือปฏิเสธ โดยกำหนดคะแนนไว้สำหรับการตอบรับอย่างหนึ่ง และตอบปฏิเสธอีกอย่างหนึ่ง แต่ในกรณีที่ตั้งคำถามเป็นการให้ความเห็นที่ให้ความรู้สึกไปในลำับที่ต่อเนื่อง จากต่ำไปสูง จากเลวไปดี เราก็น่าจะวัดด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น Thurstone method ซึ่งกำหนดให้มีคำตอบหลาย ๆ ข้อสำหรับคำถาม โดยกำหนดคะแนนให้สำหรับคำตอบแต่ละข้อนั้น Likert Scale คือการกำหนดคำตอบออกเป็น 5 ช่วง จากที่สุดของด้านดี ไปจนถึงที่สุดของอีกด้านหนึ่ง โดยมีการกำหนดคะแนนให้สำหรับคำตอบแต่ละช่วงนั้น การวัดอีก 2 ชนิด ได้แก่ การวัดของ Guttman และการวัดโดยคำตอบที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบแสดงความรู้สึกนึกคิดเอง

สำหรับการวิจัยนี้ถือแนวทางความคิดเกี่ยวกับทัศนคติที่กล่าวมาแล้ว โดยเฉพาะการที่ทัศนคติเป็นเครื่องแสดงถึงแนวทางที่บุคคลจะมีพฤติกรรมในสังคม และเนื่องจากความต้องการก่อให้เกิดทัศนคติขึ้นได้ ดังนั้นถ้าเราทราบว่าเกษตรกรต้องการขายผลผลิตด้วยราคาแพง ได้กำไรมาก ถูกซื้อค่าเอาเปรียบน้อย เกษตรกรจะเกิดทัศนคติในทางที่ไม่ดีต่อพ่อค้าคนกลาง เพราะมีความรู้หรือ cognitive อยู่ว่า ในการค้าพ่อค้าจะต้องได้กำไรเสมอไม่มากนักน้อย และเกิดทัศนคติที่ดีต่อสหกรณ์การเกษตร ด้วยเห็นว่าเป็นของหน่วยราชการไม่เอาค่าไรหรือเอาเปรียบเกษตรกร ด้วยลักษณะของทัศนคติที่เกษตรกรมีเช่นนี้ ก็จะแสดงให้เห็นว่าเกษตรกร เลือกจะดำเนินการค้ากับสหกรณ์การเกษตรมากกว่าพ่อค้าคนกลาง ในกรณีที่สหกรณ์สามารถรับบทบาทในการตลาด พาณิชย์พ่อค้าคนกลางได้

ในด้านเกี่ยวกับพ่อค้าคนกลางนั้น ในชนบทไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับลักษณะการค้าของสังคมตะวันออก ในระยะที่กำลังเปลี่ยนจากระบบเก่าหรือระบบการเกษตรแบบเลี้ยงตัวเอง เป็นระบบใหม่หรือการเกษตรเพื่อการค้าหรืออุตสาหกรรม ซึ่ง Clifford Geertz ได้กล่าวไว้ใน *Peddlers and Princes* โดยนำลักษณะเศรษฐกิจของชาวนา

แสดงให้เห็นว่า เป็นสังคมที่มีรูปแบบของระบบใหม่ เช่น การผลิตสินค้าเพื่อการตลาด มีการแย่งงานมากขึ้น แต่การค้ำยังคงรูปแบบเดิมไว้ คือมีแต่โครงสร้างของการตลาดที่มีการสื่อสารหรือสื่อข่าวในเรื่องราวที่ไม่ดี แต่ขาดระบบที่มีการกำหนดราคาไว้แน่นอน ชาวบริษัทยุโรปใหญ่ ๆ ซาคสมาคมการค้า เน้นแต่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายด้วยระบบต่อรองราคา Bargaining แบบตัวต่อตัว two-person transaction แต่ Geertz มีใ้กล่าวถึงความเสียเปรียบที่ผู้ขายอาจได้รับจากผู้ซื้อ ความมุ่งที่จะเน้นแก่ระบบการค้าแบบต่อรองที่เป็นลักษณะเด่นเท่านั้น ส่วนการแสดงทัศนคติและความสัมพันธ์ที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าคนกลางโดยทรงเน้น ยังไม่มีผู้ใดศึกษาไว้โดยเฉพาะ

แนวความคิดในเรื่องสหกรณ์กับสังคมเกษตรนั้น จากการสัมมนาทางวิชาการของคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี 2515 เรื่อง " งานสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม " ได้ให้ความคิดเห็นว่า สหกรณ์จำเป็นอย่างยิ่งในการแก้ไขความเป็นอยู่ของเกษตรกรในชนบทให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ด้วยการเข้าจัดการในตำบลเศรษฐกิจ ให้กู้เงินลงทุน จัดการจำหน่าย จัดโครงการผลิตเพื่อตลาดต่างประเทศ ตลอดจนธุรกิจอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ในระดับสหกรณ์จะเป็นผู้แข่งขันทางธุรกิจกับพ่อค้าเอกชน เป็นอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจให้เกษตรกร ต่อไปถ้าสหกรณ์ก้าวหน้าไปพอสมควรก็อาจตัดพ่อค้าคนกลางออกได้บ้าง เพื่อให้จำนวนพ่อค้าในตลาดลดลง แต่ก็ไม่อาจตัดพ่อค้าคนกลางทั้งหมดออกไปจากตลาดได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องชาวนาและพ่อค้าคนกลางกับสหกรณ์การเกษตรนั้น มีอยู่หลายเรื่องด้วยกัน เช่น สมนึก ศรีปลั่ง ได้เขียนเรื่อง " ความยากจนของเกษตรกรและแนวทางแก้ไข " โดยกล่าวถึงความยากจนของเกษตรกรว่า เนื่องมาจากการขาดความรู้ขาดแคลนแรงงาน ทำให้ประสิทธิภาพในการผลิตต่ำ เมื่อผลผลิตมีน้อยจึงขาดอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ เป็นโอกาสให้พ่อค้าคนกลางเป็นผู้กำหนดราคาขาย แนวทางแก้ไขคือเกษตรกรจะต้องรวมกันเป็นสหกรณ์ เพื่อใช้เป็นสถาบันต่อรองทางตำบลเศรษฐกิจกับพ่อค้าได้

อุทิศ นาคสวัสดิ์ ในงานวิจัยเรื่อง " ทภาวะหนี้สินของชาวนาและการค้าข้าวใน

ภาคกลาง ประเทศไทย" กล่าวว่าจะรู้ว่าในภาคกลางนั้นมีสภาพผูกจน มีรายได้น้อย มีใช้ เพราะจะถูกหักจากคราขายข้าว แต่เนื่องจากมีหนี้สินมาก และถ้าจะพิจารณาว่าพ่อค้าเป็น บุคคลที่เอาเปรียบชาวบ้านแล้ว ก็จะต้องเป็นในค่านที่ชาวบ้านเป็นหนี้พ่อค้า แล้วถูกเอาเปรียบ ในเรื่องอัตราดอกเบี้ยที่สูงด้วยการบังคับซื้อข้าวหรือชำระหนี้เป็นข้าว มีไว้ในเรื่องราคา ขายข้าว เพราะที่จริงแล้วชาวบ้านไทเปอร์ เซนต์ส่วนแบ่ง ซึ่งผู้บริโภคจ่ายเป็นค่าข้าวต่อ เกวียนอยู่ในระดับสูง และถ้าชาวบ้านมีฐานะดีแล้ว พ่อค้าคนกลางจะไม่มีโอกาสเอาเปรียบ ในการค้าได้เลย

จากการวิจัยของสถาบันสังคมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในเรื่อง " รายงานการวิจัยเบื้องต้นของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา " ได้กล่าวถึงชาวบ้านในจังหวัดอยุธยา ว่า มีฐานะยากจนต้องเช่าที่นา ต้องกู้ยืมเงินมาลงทุน จึงมีผลถึงการค้า ทำให้ชาวบ้านต้อง ขายข้าวตามราคาพ่อค้ากำหนด มีราคาตามตลาด เพื่อนำเงินมาชำระหนี้ที่ถูกแรงรีด ที่น่าสนใจในงานวิจัยนี้คือ การกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านและพ่อค้าคนกลางไว้ว่า คำขายกันด้วยความสันทัดสนในรูปของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ชาวบ้านมีความพอใจใน บริการที่พ่อค้าเสนอให้ เช่น การรับซื้อข้าวถึงบ้าน การให้กู้ยืมเงินโดยไม่รู้สึกรู้ว่าพ่อค้าเอา เปรียบหรือไถ่ค่าไรเกินควร เพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่พ่อค้าควรจะได้จากการดำเนินกิจการ แลทุกอย่างก็ถ้าชาวบ้านมีฐานะดีแล้วก็จะใช้อำนาจในการต่อรองทางเศรษฐกิจ นอกเหนือ จากความสนิทสนม เช่น ขายข้าวให้กับพ่อค้าจรีที่ให้ราคาสูงกว่าเป็นต้น ผลประโยชน์ที่ชาวบ้าน ได้รับจากการค้าข้าว จึงอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

ปรีชา สุวิมลพันธ์ ในงานวิจัยเรื่อง " บทบาทของพ่อค้าในสภาวะระดับท้องถิ่น " ได้แสดงถึงการค้าของชาวบ้านที่อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก ว่า การที่พ่อค้าจะมีโอกาส เอาเปรียบชาวบ้านนั้น ขึ้นอยู่กับภาวะหนี้สินของชาวบ้านและสภาพการคมนาคม ปรีชาฯ ได้ เน้นถึงความสำคัญในบทบาทของพ่อค้าคนกลางไว้ว่า ถ้าเลิกระบบพ่อค้า ชาวบ้านคนหนึ่งจะ ต้องเป็นอัมพาต เพราะขาดเงินในการลงทุนและการใช้จ่าย ซึ่งเคยได้มาจากการกู้พ่อค้า คิดเป็นจำนวนรวมแสนบาทต่อปี พ่อค้าจึงยังคงเป็นประโยชน์แก่สังคมเกษตร โดยเฉพาะใน ด้านผู้รับซื้อผลผลิต แต่เป็นธนาคารย่อย ๆ ที่คอยค้าจับชาวบ้านอยู่ด้วย

จากแนวความคิดและงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วนี้ แสดงให้เห็นลักษณะของสังคมชนบทตะวันออก ที่ยังมีการประกอบธุรกิจการค้าด้วยความสนิทสนมคุ้นเคย มากกว่าจะลาขายขายระบบการ ตลาดสมัยใหม่ ด้วยลักษณะเช่นนี้พ่อค้าผู้มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจสูงกว่ายอมเป็นผู้ได้เปรียบ ทางแก่ที่ยอมรับกันคือการนำสหกรณ์เข้ามาช่วย แก้ไขในสังคมชนบทไทยนั้น สหกรณ์เข้ามามีบทบาทแล้วแต่ยังอยู่ในสภาพที่เกษตรกรยังไม่นิยมถึงระดับที่จะมามีบทบาทแทนที่พ่อค้า การทราบทัศนคติและความสัมพันธ์ที่เกษตรกรมีต่อพ่อค้าและสหกรณ์ซึ่งยังไม่มีผู้วิจัยไว้ อาจจะให้คำตอบได้ว่า ทำอย่างไรสหกรณ์จึงจะเป็นเครื่องช่วยทางเศรษฐกิจการค้าของเกษตรกรได้เต็มที่ จนแทนที่พ่อค้าคนกลางได้